

JERZY KRAWCZYK

Cesarsko-Królewska Szkoła Leśniczych w Bolechowie

The Imperial & Royal Foresters School in Bolechów

ABSTRACT

Krawczyk J. 2013. Cesarsko-Królewska Szkoła Leśniczych w Bolechowie. Sylwan 157 (7): 553-559.

Paper describes functioning of the Imperial & Royal Foresters School in Bolechów established in 1883 and closed in 1913 as the only school of that type in Galicia (south-eastern part of nowadays Poland and western Ukraine). The school was very popular as it was governmental entity and thus provided scholarships for the poorest pupils and graduation guaranteed the job in the forest authorities. Over 300 people graduated from that school.

KEY WORDS

school, history of forestry, education, Bolechów

ADDRESSES

Jerzy Krawczyk – e-mail: jerzy.krawczyk@bg.agh.edu.pl

Biblioteka Główna; Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie; Al. Mickiewicza 30; 30-059 Kraków

Wstęp

W literaturze przedmiotu niewiele miejsca poświęcano do tej pory dziejom niższej państwowej szkoły leśniczych w Bolechowie. Była to, obok utrzymywanej przez sejm galicyjski średniej krajowej szkoły lasowej we Lwowie, jedna z dwóch funkcjonujących w zaborze austriackim instytucji kształcących leśników. Szkoła we Lwowie ma już jednak swoją monografię [Brzozowski 1984]. Pewne informacje o szkole bolechowskiej znajdziemy w publikacjach poświęconych historii leśnictwa [Dzieje... 1965; Brzozowski, Kosiek 1972; Żabko-Potopowicz 1974] i szkolnictwu zawodowemu w Galicji [Kołowski 1967; Krawczyk 1995; Ładyżyński 1997]. Jedyny większy dokument dotyczący tej szkoły to wydane w roku 1908 z okazji jubileuszu dwudziestopięciolecia jej istnienia „Sprawozdanie c.k. Szkoły Leśniczych w Bolechowie za czas 25-cio letniego istnienia od roku 1883-1908” oraz wydana w 1883 roku we Lwowie z okazji uruchomienia szkoły broszura „Programm und Unterrichtsplan für die vom k.k. Ackerbauministerium im Jahre 1883 errichtete Forstwart-Schule zu Bolechow in Galizien”.

Początki

Pierwsze próby założenia szkoły dla leśników w Galicji sięgają początków XIX wieku. W 1808 roku Ernest Kortum, administrator galicyjskich dóbr i salin państwowych w latach 1785-1811, wystąpił z propozycją utworzenia we Lwowie jednorocznej średniej szkoły leśnej mającej co roku wypuszczać 8 absolwentów. Projekt ten nie został jednak zaakceptowany przez władze wiedeńskie. Kolejne próby utworzenia państwowej szkoły dla leśników też spełzły na niczym. W 1853 roku Józef Lehr w przemowie otwierającej pierwsze posiedzenie Sekcji Leśnej c.k. Towarzystwa Gospodarskiego Galicyjskiego wspominał m.in. że „Bolechów (...) za najstosowniejszy do założenia szkoły leśnictwa uznany został, i możemy spodziewać się, że w miejscu, gdzie my się po raz

pierwszy zebrali, w niedalekiej przyszłości powstanie zakład, który galicyjskie gospodarstwo leśne podźwignie, i postępowanie jego dla dobra i powodzenia tej prowincji skutecznie zabezpieczy” [Rozprawy... 1853].

Wykłady encyklopedii leśnictwa w szkołach rolniczych czy też wyższych uczelniach galicyjskich nie zadowalały leśników. W tej sytuacji Galicyjskie Towarzystwo Gospodarskie sfinansowało roczne kursy prywatne we Lwowie, które funkcjonowały pod kierunkiem Henryka Strzeleckiego w latach 1871-1874. Próba przekształcenia tych kursów w afiliowaną do politechniki lwowskiej średnio-wyższą szkołę leśną spotkała się ze stanowczą odmową austriackiego ministerstwa oświaty. Ministerstwo zezwoliło natomiast na utworzenie w 1874 roku we Lwowie Krajowej Szkoły Gospodarstwa Lasowego, mającej formalnie status szkoły średniej [Brzozowski, Kosiek 1974a, b]. Ze swej strony rząd wiedeński zdecydował się utworzyć roczne niższe szkoły leśne dla kształcenia dozorców i strażników leśnych w każdym kraju monarchii. Było to możliwe, gdyż w roku 1873 centralny zarząd lasów i domen państwowych przeszedł z ministerstwa skarbu pod opiekę ministerstwa rolnictwa. Pociągnęło to za sobą reformę zarządzania i administracji dóbr oraz konieczność wykształcenia odpowiednich kadr. I tak państwowe szkoły leśniczych powstały w 1876 roku w Aggsbach (Dolna Austria), w 1881 roku w Gusswerk (Styria) i Hall (Tyrol), w 1883 roku w Bolechowie (Galicia), w 1884 roku w Pisek (Czechy), a w 1892 roku w Idrii (Kraina) [Geschichte... 1899; Sprawozdanie... 1908]. Szkoła dla Nadzorców Lasowych w Bolechowie, bo tak się początkowo nazywała, została założona na podstawie reskryptów c.k. Ministerstwa Rolnictwa z 2 sierpnia 1882 roku i z 25 lipca 1883 roku oraz odpowiednich rozporządzeń c.k. Dyrekcji Lasów i Domen Państwowych we Lwowie [Szematyzm... 1884; Sprawozdanie... 1908].

Działalność szkoły

W zamieszczonym w 1883 roku w „Sylwanie” obwieszczeniu o mającym nastąpić otwarciu szkoły czytamy, że *„kurs nauki, w której przeważać ma wykształcenie praktyczne, trwać będzie jeden rok. Pod kierownictwem c.k. zarządcy lasów, przy pomocy c.k. asystenta i jednego c.k. elewa leśnictwa, wykonywać będą uczniowie wszelkie roboty wchodzące w zakres różnych działań gospodarczo-leśnych i manipulacji leśnej w ogóle. Tak w szkole jak i poza nią przez cały czas trwania kursu naukowego, przestrzegany będzie rygor wojskowy”*. „Sylwan” jako pismo Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego interesował się powstaniem nowej szkoły i tak pod koniec 1883 roku pisał o jej otwarciu: *„Dnia 1. października b.r. obchodziliśmy przy współudziale miejscowych i okolicznych kolegów w zawodzie, uroczystość otwarcia pierwszej w kraju niższej szkoły lasowej. Rozpoczęliśmy ją uroczystym nabożeństwem w tutejszym kościele parafialnym, poczem udaliśmy się przy odgłosie strzałów moździerzowych, ofiarowanych nam przez tutejszy Magistrat z własnej jego inicjatywy, do uroczystości w chorągwie i wieńce przystrojonego, okazałego budynku szkolnego”*. Na pomieszczenia szkoły i połączonego z nią internatu przeznaczono bowiem budynek, w którym w latach 1873-1881 mieściła się wspólna dla całej Galicji Dyrekcja Lasów i Dóbr Państwowych [Sprawozdanie... 1908]. Bolechów był więc dobrze znany ówczesnym leśnikom i miał dobrą komunikację z resztą kraju. Położony przy szosie łączącej miasto powiatowe Dolinę ze Stryjem i dalej z Lwowem, dysponował pocztą, a od 1875 roku również stacją kolejową. Ponadto okolice Bolechowa należały do najbardziej zalesionych terenów w Galicji.

Kierownikiem szkoły był z urzędu dyrektor c.k. zarządu lasów i dóbr państwowych w Bolechowie. Przydzielono mu do pomocy, jako nauczycieli pomocniczych, asystentów lub elewów leśnictwa, zatrudnionych w miejscowym zarządzie. Nadzór nad szkołą sprawowała c.k. Dyrekcja Lasów Państwowych we Lwowie, a w wyższej instancji c.k. Ministerstwo Rolnictwa w Wiedniu [Sprawozdanie... 1908]. Przedmioty, które były wykładane na tym 11-miesięcznym kursie, obejmowały rachunki, ćwiczenia geometryczne (w tym posługiwanie się instrumentami mierniczymi),

obliczanie masy i miąższości drzew, ćwiczenia w pisaniu (m.in. prowadzenie dzienników, pisanie sprawozdań), rysunki z kaligrafią (w tym m.in. rysowanie małych planów sytuacyjnych, mapek lasu), podstawowe wiadomości z przyrodoznawstwa, objaśnienia ustawodawstwa leśnego, objaśnienia i ćwiczenia z budownictwa, wykonywanie zadań gospodarskich, pierwszą pomoc w nagłych wypadkach [Programm... 1883]. W zamieszczonym w „Sylwianie” w 1888 roku przez Prezydium c.k. Galicyjskiej Dyrekcji Lasów i Dóbr Skarbowych obwieszczeniu czytamy m.in., że „wykładanych będzie piętnaście przedmiotów: uprawa lasu, użytkowanie lasu, ochrona lasu, łowiectwo, ustawa leśna, budowa dróg, budownictwo, pierwsze zaopatrywanie uszkodzonych robotników w lesie, botanika, entomologia, obliczanie miąższości drzew, arytmetyka, geometria, nauki przyrodnicze i rysunki”. Ponadto, mimo że językiem wykładowym był język polski, „dla lepszego obeznania się z mową niemiecką, będą wykładane dwa przedmioty w tym języku”. Później program nauki również modyfikowano, dodając takie przedmioty jak rybołówstwo, wiadomości najniezbędniejsze z nauki urządzania lasu, organizacja służby leśnej i instrukcja służbowa dla państwowych leśniczych, religia czy gimnastyka [Sprawozdanie... 1908].

Jedenastomiesięczny kurs nauki, rozpoczynający się 1 października i kończący się 31 sierpnia roku następnego, dzielił się na dwa półrocza [Programm... 1883]. W półroczu zimowym nauka odbywała się przeważnie w szkole, a półrocze letnie poświęcano głównie na ćwiczenia w lesie i zajęcia praktyczne. Nauka w półroczu zimowym trwała 30 godzin tygodniowo. W półroczu letnim nauka teoretyczna prowadzona była tylko w deszczowe dni jako repetytorium. Podstawowy czas przeznaczano na wycieczki i zajęcia praktyczne w terenie, będące uzupełnieniem wszystkich wykładanych w szkole przedmiotów zawodowych. Dla ćwiczeń praktycznych założono przy szkole szkółkę drzew leśnych o powierzchni 46 arów, a dla hodowli drzew i krzewów krajowych i obcych ogród botaniczny o powierzchni 58 arów [Programm... 1883; Sprawozdanie... 1908; Szczerbowski 1908].

Pierwotnie osoby ubiegające się o przyjęcie do szkoły musiały wykazać się świadectwem ukończenia przynajmniej szkoły ludowej z wynikiem dobrym, zaświadczeniem o odbyciu dwuletniej praktyki leśnej, a nadto świadectwami: zdrowia, moralności, przynależności do gminy w Galicji lub Bukowinie, ubóstwa (na wypadek ubiegania się o stypendium) oraz metryką urodzenia poświadczającą ukończenie 18 lat. Ponadto kandydat musiał zdać egzamin wstępny [Sprawozdanie... 1908]. Później, ze względu na coraz znaczniejszy napływ kandydatów do szkoły, zastrzono warunki przyjęcia. Na przykład w 1890 roku obniżono wiek minimalny kandydata na 17 lat, ale wprowadzono warunek ukończenia przynajmniej 8-klasowej szkoły wydziałowej albo czwartej klasy gimnazjalnej lub szkoły realnej, obniżając jednocześnie wymóg praktyki wstępnej do jednego roku [Sprawozdanie... 1908]. Już w roku następnym zaczęto z powrotem wymagać dwuletniej praktyki leśnej. Wreszcie w 1896 roku obniżono wymagania od kandydatów, żądając okazania świadectwa ukończenia z wynikiem dobrym przynajmniej 3 klas wydziałowych albo 3 klas gimnazjalnych lub realnych, zawieszając jednocześnie egzamin wstępny [Sprawozdanie... 1908].

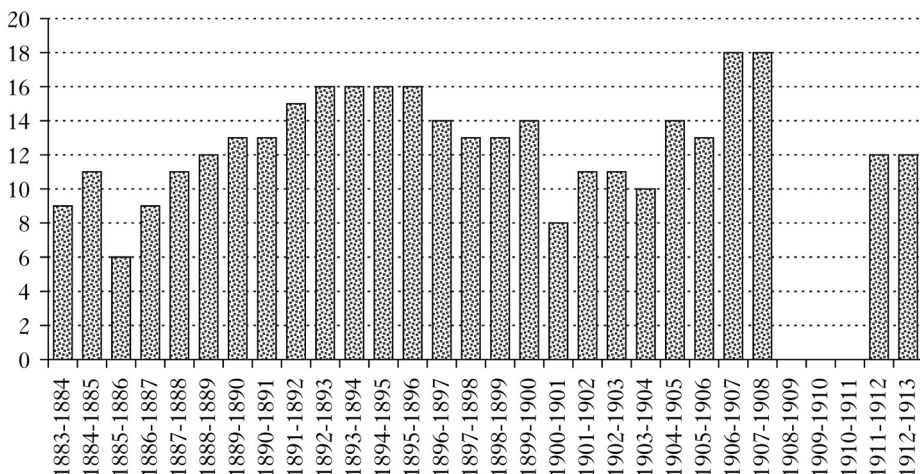
Liczba przyjmowanych uczniów warunkowana była liczbą miejsc w internacie. Przez pierwsze dziesięciolecie było to 15, od 1906 roku – 18 osób. Ponadto maksymalnie dziesięciu uczniów mogło pobierać stypendia z funduszy państwowych w rocznej wysokości 200-250 guldenów (później 200 złr). Pozostałe miejsca w internacie były do dyspozycji uczniów utrzymujących się z własnych środków, na koszt kraju lub posiadaczy ziemskich [Programm... 1883; Szematyzm... 1884]. Uczniowie mieli ściśle uregulowany porządek dnia. W zimie wstawali o godzinie 6, a w pozostałych porach roku o 5 rano. Najpierw sprzątano i wietrzono pokoje, a w zimie palono w piecu, dopiero po tym spożywano śniadanie. Wszystko to uczniowie musieli robić tak, by po godzinie od wstania byli gotowi do podjęcia obowiązków. Posiłek południowy przewidziano o godzinie

12 przez cały rok, a kolację o godzinie 19 w zimie i 20 – w lecie. Czas między posiłkami był wykorzystywany na naukę teoretyczną i ćwiczenia praktyczne. Czas dla siebie uczniowie mieli w porze posiłku południowego oraz po kolacji do godziny 22, kiedy to powinni udać się do łóżek i zgasić wszystkie światła [Programm... 1883]. Uczniowie szkoły odbywali wycieczki naukowe do innych okręgów leśnych, by poznać tamtejszy sposób gospodarowania. Na przykład, w sierpniu 1891 roku, wraz z kierownikiem szkoły Karolem Hetperem oraz nauczycielem pomocniczym Janem Kosiną, uczniowie odbyli czterodniową wycieczkę do lasów w okręgu Dobrohostów koło Drohobycza oraz na lotne piaski gminy Jaworowa. Uczniowie szkoły bolechowskiej przez długie lata nie dysponowali podręcznikami w języku polskim. Nauczyciele opierali swe wykłady głównie na podręczniku Karla Eckerta „Lehrbuch der Forstwirtschaft für Waldbau- und Försterschulen” poleconym przez c.k. Ministerstwo Rolnictwa do użytku w szkołach leśniczych. Korzystano także z „Przewodnika dla leśniczych” Henryka Strzeleckiego oraz „Botaniki leśnej” Feliksa Berdau.

Na 320 absolwentów szkoły do 1908 roku (ryc.) aż 240 ukończyło wcześniej niższą szkołę średnią, 63 – szkołę wydziałową, 12 – wyższą szkołę średnią, 4 – szkołę ludową, a jeden miał maturę gimnazjalną. Spośród nich 297 urodziło się w Galicji, 11 pochodziło z innych krajów koronnych, 9 – z zaboru rosyjskiego, a 3 urodziło się na Bukowinie [Sprawozdanie... 1908]. Większość absolwentów wybrała oczywiście służbę państwową. Na 302 uczniów, którzy ukończyli szkołę i zdali egzamin końcowy do 1907 roku, rządową służbę leśną wybrało 180 z nich, 51 zatrudniło się w lasach prywatnych, a 71 obrało inne zawody [Sprawozdanie... 1908].

Grono nauczycielskie

Kierownikami szkoły byli Piotr Hirsch (1883-1885), Karol Hetper (1885-1894), Józef Petry (1894-1901), Bronisław Lipiński (1901-1907) i Stanisław Szczęścikiewicz (1907-1913) [Sprawozdanie... 1908; Szematyzm 1884-1885, 1909-1914]. Nie jest prawdziwa podawana przez Słownik... [2005] informacja, że „*pierwszym kierownikiem i nauczycielem w państwowej niższej szkole leśnej w Bolechowiu był Karol Hetper*”, co potwierdza choćby Szematyzm... [1884]. Podobnie niecisłe są informacje zamieszczone w tym źródle odnośnie kierowania szkołą przez P. Hirscha.

Ryc.

Liczba absolwentów w poszczególnych latach działania szkoły (1908-1911 brak danych)
 Graduates in individual years during the activity of school (1908-1911 lack of data)

Piotr Hirsch (1845-1923), uczestnik powstania styczniowego, organizował gospodarkę lasów Adama Sapięhy w Krasicy w latach 1873-1882, był członkiem-założycielem Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego oraz naczelnym dyrektorem lasów i dóbr państwowych we Lwowie w latach 1908-1913. Z kolei Karol Hetper (1851-1909), syn leśniczego, miał dobre przygotowanie teoretyczne i długą praktykę leśną. Po ukończeniu gimnazjum podjął w 1871 roku studia leśne w Akademii Leśnej w Mariabrunn pod Wiedniem, które od 1872 roku łączył ze studiami rolniczymi. Studia ukończył w 1874 roku i przez rok był asystentem w katedrze geodezji na tej uczelni. W latach 1875-1879 pracował jako asystent w zarządzie lasów państwowych w Bolechowie, a potem przez rok – jako asystent w katedrze urządzania lasu w Hochschule für Bodenkultur (HfB). Po powrocie do Galicji, w latach 1880-1882 pracował w zarządzie lasów państwowych Książdwór (powiat Kołomyja), a w okresie 1882-1885 był zarządcą lasów państwowych w Polanicy koło Bolechowa. Wreszcie w latach 1885-1894 był nadleśniczym w Bolechowie. W 1894 roku przeniósł się do Lwowa, do dyrekcji lasów i dóbr państwowych [Brzozowski, Kosiek 2005]. Józef Petry w latach 1875-1877 studiował w Krajowej Szkole Gospodarstwa Lasowego (KSGL). W roku 1883 ukończył też HfB we Wiedniu. W 1888 roku był c.k. zarządcą dóbr w Łopiance, powiat Dolina, a zmarł w 1906 roku jako c.k. radca leśnictwa we Lwowie. Dużo informacji zachowało się o Bronisławie Lipińskim (1859-1908), który w latach 1881-1883 kształcił się w KSGL, a następnie w okresie 1885-1888 studiował leśnictwo w HfB we Wiedniu, po czym w latach 1888-1890 pracował jako urzędnik w dyrekcji lasów państwowych w Innsbrucku. Od 1890 do 1898 roku był nauczycielem matematyki, użytkowania i urządzania lasu w KSGL we Lwowie, jednocześnie w latach 1892-1898 – docentem leśnictwa w Wyższej Szkole Rolniczej w Dublinach. Następnie przez kilka lat był dyrektorem okręgu lasów państwowych w Delatynie. Lipiński był autorem kilku skryptów dla studentów KSGL i szeregu prac w „Sylwaniu”, „Przeglądzie”, „Ekonomiście Polskim” [Brzozowski, Kosiek 1974a]. Nie udało się znaleźć szerszych informacji o ostatnim kierowniku szkoły przed zawieszeniem jej działalności – S. Szczęścikiewiczu, absolwencie HfB w Wiedniu z 1885 roku. W latach 1888-1889 oraz ponownie w okresie 1892-1905 był on zatrudniony w nadleśnictwie bolechowskim, będąc jednocześnie nauczycielem pomocniczym w tamtejszej szkole leśnej.

W szkole pracowało wielu nauczycieli pomocniczych, którzy później zajęli poważne stanowiska w administracji lasów, a nawet zrobili kariery naukowe. Byli to Stanisław Guckler, Józef Petry, Kazimierz Acht, Wilhelm Reichard, Stanisław Szczęścikiewicz, Wincenty Wobr, Marian Małaczyński, Jan Kosina, Karol Peczek, Józef Owsiak, Bolesław Żerączak, Jan Kołek, Franciszek Lisikiewicz, Wiktor Kosterkiewicz, Witold Roszkowski, Mieczysław Beill, Jan Świrski, Stanisław Golczewski, Wiktor Domański, Antoni Czarnecki i Kazimierz Drapella [Sprawozdanie... 1908; Schematyzm... 1909-1914].

Jednym z najbardziej znanych nauczycieli pomocniczych pracujących w Bolechowie, którzy zrobili karierę naukową, był Kazimierz Acht-Tarłowski (1859-1912). W latach 1877-1878 studiował inżynierię na politechnice lwowskiej, a następnie od 1878 do 1882 roku leśnictwo w HfB we Wiedniu. Po rocznej praktyce w lasach Potockiego w Romanowie pracował w latach 1884-1885 jako urzędnik lasów państwowych w Mizuniu, a następnie do 1887 roku był nauczycielem w Bolechowie, gdzie opracował szereg skryptów używanych przez uczniów aż do czasu zawieszenia działalności tej szkoły. Po kilku latach pracy w administracji lasów państwowych wrócił do dydaktyki i jako docent wykładał w latach 1893-1912 encyklopedię leśnictwa na politechnice lwowskiej. W roku 1909, jako pierwszy z Polaków, doktoryzował się z leśnictwa na HfB we Wiedniu [Brzozowski, Kosiek 1974a, b; Rymarz 1992]. Roczny epizod w pracy nauczycielskiej w Bolechowie zaliczył Marian Małaczyński (1859-1931), absolwent KSGL we Lwowie

i HfB w Wiedniu, wieloletni dyrektor KSGL (1898-1913) [Brzozowski, Kosiek 1974a, b]. W latach 1901-1907 nauczycielem pomocniczym w Bolechowie był Witold Roszkowski (1878-1939), absolwent HfB, do 1930 roku zatrudniony w dyrekcji lasów państwowych we Lwowie, a od 1931 roku profesor na Wydziale Rolniczo-Lasowym Politechniki Lwowskiej [Brzozowski, Kosiek 1974a; Brzozowski 1990, 1993; Zarzyński 2000]. Od 1906 do 1911 roku nauczycielem pomocniczym był Jan Świrski (1879-1922), który w latach 1898-1902 studiował prawo na Uniwersytecie Lwowskim, a w okresie 1902-1905 leśnictwo na HfB w Wiedniu. Po pracy w Bolechowie, był w latach 1911-1922 krajowym inspektorem leśnym [Sprawozdanie... 1908; Brzozowski, Kosiek 1974b]. Przez ostatni rok przed zamknięciem szkoły bolechowskiej nauczycielem był tam Kazimierz Drapella (1885-1932), absolwent HfB z 1908 roku, który po odbyciu praktyki w lasach hr. Potockich w Krzeszowicach wstąpił w następnym roku do służby w Dyrekcji Lasów Państwowych we Lwowie. W latach 1920-1927 piastował stanowisko inspektora lasów fundacji hr. Skarbka. Powołany z powrotem do służby państwowej objął stanowisko inspektora lasów w dyrekcji warszawskiej, a od 1930 roku – stanowisko kierownika lasów państwowych na Śląsku Cieszyńskim [Szematyzm... 1913; Aktualne... 1932].

Do pomocy gronu nauczycielskiemu zatrudniano w szkole niższych leśniczych. Byli to kolejno Antoni Spinały (1883-1894), Aleksander Korlakowski (1894-1902), absolwent pierwszego rocznika szkoły bolechowskiej, Józef Josse (1902-1904) czy Fryderyk Medwecki (1904-1913), absolwent szkoły z rocznika 1888/89. Jednym z bardziej znanych absolwentów szkoły bolechowskiej był Władysław Mołodyński, wieloletni dyrektor Spółdzielni Leśników w Warszawie.

Zamknięcie szkoły

W myśl reskryptu Ministerstwa Rolnictwa z 7 lipca 1913 roku nauka w szkole została zawieszona na czas od 1 września tegoż roku do 31 sierpnia 1915 roku i z powodu wybuchu wojny nie została wznowiona [Szematyzm... 1914]. Nie był to jedyny przypadek zawieszenia działalności szkoły zawodowej, podobnie postąpiono z państwową szkołą górniczą w Wieliczce. Szkoła bolechowska wznowiła działalność już w niepodległej Polsce w 1922 roku.

Literatura

- Aktualne Wiadomości Leśnicze 1932. (25): 93.
- Brzozowski S. 1984. Dzieje Krajowej Szkoły Gospodarstwa Lasowego w latach 1874-1921. Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej, seria B (32): 33-82.
- Brzozowski S. 1990. Witold Roszkowski. W: Polski Słownik Biograficzny 32: 271-272.
- Brzozowski S. 1993. Wydział Rolniczo-Lasowy. W: Politechnika Lwowska 1844-1945. Wyd. Pol. Wroc. Wrocław.
- Brzozowski S., Kosiek Z. 1972. Leśnicy galicyjscy 1782-1918. W: Kula W., Leskiewiczowa J. [red.]. Społeczeństwo polskie XVIII i XIX wieku. Studia o uwarstwieniu i ruchliwości społecznej. Warszawa
- Brzozowski S., Kosiek Z. 1974a. Szkolnictwo leśne w Galicji. W: Twórcy i organizatorzy leśnictwa polskiego na tle jego rozwoju. PWN, Warszawa. 233-235.
- Brzozowski S., Kosiek Z. 1974b. Lasy rządowe w Galicji i ich przodujący polscy administratorzy. W: Twórcy i organizatorzy leśnictwa polskiego na tle jego rozwoju. PWN, Warszawa. 271.
- Brzozowski S., Kosiek Z. 2005. Hetper Karol (1851-1909). W: Słownik biograficzny leśników i drzewiarzy polskich. Warszawa..
- Dzieje lasów, leśnictwa i drzewnictwa w Polsce. 1965. PWRiL Warszawa.
- Geschichte der Österreichischen Land- und Forstwirtschaft und ihrer Industrien 1848-1898. 1899. Wien. 516.
- Kołowski E. 1967. Szkolnictwo w zakresie leśnictwa i drzewnictwa na ziemiach polskich do drugiej wojny światowej. Sylwan 111 (6/7) 103-112.
- Kosina J. 1891. Wycieczka uczniów bolechowskiej c.k. szkoły dla leśniczych. Sylwan 35 (10): 345.
- Krawczyk J. 1995. Galicyjskie szkolnictwo zawodowe w latach 1860-1918. Universitas Kraków. 196-200.
- Łączyński A. 1997. Niższe i średnie szkoły zawodowe w Galicji doby autonomicznej. Acta Universitatis Wratislaviensis nr 1993 Wyd. Uniw. Wroc. Wrocław 54.
- Österreichische Statistik. 1918. Neue Folge. Wien Band 14 (3) 300.

- Programm und Unterrichtsplan für die vom k.k. Ackerbauministerium im Jahre 1883 errichtete Forstwart-Schule zu Bolechow in Galizien. 1883. Lemberg.
- Rozprawy Sekcji Leśnej c.k. Towarzystwa Gospodarskiego Galicyjskiego. 1853.
- Rymarz E. 1992. Tarłowski-Acht Kazimierz. Słownik Biograficzny Techników Polskich. Muzeum Techniki, Warszawa. 175-176.
- Słownik Biograficzny Leśników i Drzewiarzy. 2005. Warszawa
- Sprawozdanie c. k. Szkoły Leśniczych w Bolechowie za czas 25-cio letniego istnienia od roku 1883-1908. 1908. Bolechów.
- Szczerbowski I. 1908. Skorowidz leśny na rok 1908. Lwów 21-22.
- Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1884. 1884. Lwów.
- Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1885. 1885. Lwów.
- Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1909. 1909. Lwów.
- Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1910. 1910. Lwów.
- Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1911. 1911. Lwów.
- Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1912. 1912. Lwów.
- Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1913. 1913. Lwów.
- Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1914. 1914. Lwów.
- Zarzyński P. 2000. Ludzie i fakty. Jubileuszowy 100 Zjazd Polskiego Towarzystwa Leśnego. Polskie Tow. Leśne Poznań.
- Żabko-Potopowicz A. [red.]. 1974. Twórcy i organizatorzy leśnictwa polskiego na tle jego rozwoju. PWN Warszawa.

SUMMARY

The Imperial & Royal Foresters School in Bolechów

In the Austrian Partition there were two schools educating foresters – the National School of Forest Farms founded in 1874 and the government Foresters School in Bolechów founded in 1883. This was the lower school educating candidates for the forest service, primarily for state forests, in the 11 months' course. Applicants to the school had to have held two years of forest practice, be over 18 and completed a folk school with at least satisfactory result. Furthermore each candidate had to pass an entrance exam. Later the minimum education requirement was raised and the certificate of graduation was demanded either from faculty school or from the 4th class of middle school or real school. Than in 1896 some requirements were slightly lowered and only three classes of faculty school or middle school were required. The number of students admitted to the school depended on the number of places in the dormitory – originally there were 15 students and 18 since 1916. Most of the graduates chose to serve in the state forests. Out of 302 students who had completed the training and passed the final exam till 1907, 180 joined the government forestry service. During the Galicians period, the following persons were successive headmasters: Piotr Hirsch, Karol Hetper, Józef Petry, Bronisław Lipiński and Stanisław Szczęścikiewicz and the supporting teachers were: Stanisław Guckler, Józef Petry, Kazimierz Acht, Wilhelm, Reichard, Stanisław Szczęścikiewicz, Wincenty Wobr, Marian Małaczyński, Jan Kosina, Karol Peczek, Józef Owsiak, Bolesław Żeńczyk, Jan Kołek, Franciszek Lisikiewicz, Wiktor Kosterkiewicz, Witold Roszkowski, Mieczysław Beill, Jan Świrski, Stanisław Golczewski, Wiktor Domański, Antoni Czarnecki, Kazimierz Drapella. In 1913 the education at the school was suspended for two years. The outbreak of the World War caused its activities to be resumed only in 1922.